
O MUNDO ENTRE 1914 E 1930

Guerra, Revolución, Totalitarismo e Crise: A
transformación do Mundo Contemporáneo.

Autor: José Luís - Historia.

BLOQUE 1. O CAMIÑO Á GUERRA (A PAZ ARMADA)

INTRODUCCIÓN. UNHA ÉPOCA DE TRANSFORMACIÓNS RADICAIS.

UN MUNDO EN TRANSICIÓN (1914-1930)

- Un período breve pero de transformacións revolucionarias que poñen fin á "longa paz" do século XIX.
 - **Tres grandes acontecementos:**
 - A **Primeira Guerra Mundial** (1914-1918): o fin da hexemonía europea.
 - A **Revolución Rusa** (1917) e o nacemento do primeiro Estado comunista, primeira alternativa sistématica ó capitalismo.
 - O auxe dos totalitarismos (Italia, Alemaña): a resposta autoritaria á crise da democracia liberal.
 - A **crise de 1929**, a gran contradicción do capitalismo e o inicio da Gran Depresión.
 - Consecuencias profundas para toda a humanidade: Reconfiguración do mapa, novas ideoloxías e o camiño cara a unha nova guerra.
Imaxe: [Liña do tempo simple que mostre estes tres fitos]
-

A EUROPA DA "PAZ ARMADA".

A "PAZ ARMADA" (finais s. XIX-1914): O EQUILIBRIO INESTABLE.

- Período de aparente paz pero de intensa preparación bélica.
 - Progreso económico grazas á **Segunda Revolución Industrial** (electricidade, química, automóbil, aceiro).
 - Pero tamén:
 - Disputas polo control de mercados mundiais.
 - Carreira armamentista.
 - Exaltación do nacionalismo.
 - **Concepto clave:** É unha paz baseada no medo e na disuación, non na resolución de conflitos.
Esquema: [Debuxo dunha balanza cun canón nun prato e unha fábrica no outro]
-

AS CAUSAS ESTRUCTURAIS I: RIVALIDADES IMPERIALISTAS.

A LOITA POR MERCADOS E TERRITORIOS.

- A Segunda Revolución Industrial leva á:
 - **Superproducción:** necesidade de novos mercados onde vender.
 - **Necesidade de materias primas** para as fábricas.
 - **Necesidade de alimentos** para a poboación urbana en crecemento.
 - Isto desencadea o **Imperialismo**: a expansión e dominación de territorios en África, Asia e Pacífico.
 - A competencia xera **rivalidades** entre as potencias.
 - **Análise:** O mundo está xa totalmente repartido. Calquera aspiración dunha potencia (como Alemaña) implica enfrontarse ás que xa teñen colonias (Francia, Gran Bretaña).
Mapa: [Mapamundi que mostre as colonias das principais potencias en 1914]
-

AS CAUSAS ESTRUTURAIS II: NACIONALISMO EXTREMO

DOUTRINAS NACIONALISTAS RIVAIS.

- Xustificación da expansión mediante a crenza na superioridade nacional.
- Xorden movementos que chocan entre si:
 - **Panxermanismo:** Unión de todos os pobos de orixe xermánica (liderado por Alemaña). Enfrontado a...
 - **Paneslavismo:** Unión de todos os pobos eslavos (liderado por Rusia).
- Este nacionalismo xera tensións territoriais, especialmente nos **Balcáns**, a "fronteira" entre estes dous mundos.

Mapa conceptual:

Alemaña (Panxermanismo) <--> Rivalidade <--> Rusia (Paneslavismo)

AS CAUSAS ESTRUCTURAIS III: AS RIVALIDADES CONCRETAS

TRES GRANDES FOCOS DE Tensión.

- **Francia vs. Alemaña:** *Revanchismo Francés*- Francia quería recuperar **Alsacia e Lorena** (perdidas en 1870) e temía o poder demográfico e industrial alemán.
 - **Rusia vs. Austria-Hungría:** Loitaban pola **hexemonía nos Balcáns**, unha rexión de pobos eslavos e xermanos en decadencia do Imperio Otomán (o "home enfermo de Europa").
 - **Gran Bretaña vs. Alemaña:** Competencia polo **dominio dos mares** e o control do comercio mundial. Alemaña desafiaba a superioridade naval británica (carreira de dreadnoughts)
Imaxe: [Fotografía dun acoirazado alemán da época, como os da clase Kaiser]
-

O SISTEMA DE ALIANZAS: UN MECANISMO QUE CONDUCE Á GUERRA.

CARA Ó ABISMO: ARMAMENTISMO E BLOQUES.

- As rivalidades fomentan unha **carreira armamentista** (novas armas, exércitos máis grandes).
 - Créanse sistemas de alianzas militares para disuadir ao inimigo. **Pero o efecto é o contrario: calquera conflito local poder xeneralizarse:**
 - **1882: Triple Alianza** (Alemaña, Austria-Hungría, Italia). *Italia era o elo débil.*
 - **1907: Triple Entente** (Francia, Gran Bretaña, Rusia). *Non é unha alianza formal, pero si un compromiso de coordinación.*
 - **Concepto clave:** O sistema de alizans, deseñado para manter a "Paz Armada", creou dous bloques tan equilibrados e ríxidos que calquera conflito local desencadeou unha reacción en cadea inevitable. A guerra non foi un accidente, foi o resultado da dinámica do propio sistema internacional. Europa convértese nun "barril de pólvora".
Mapa de Europa: [Colorear os países da Tripla Alianza dunha cor e os da Tripla Entente doutra]
-

A FAISCA: AS CRISES INTERNACIONAIS E OS BALCÁNS.

OS BALCÁNS, O "POLVORÍN" DE EUROPA.

- Os pobos balcánicos (serbios, búlgaros, gregos etc.) loitan por independizarse do Imperio Otomán.
 - **Guerras Balcánicas (1912-1913):**
 - Primeira Guerra: A Liga Balcánica (Serbia, Grecia, Bulgaria, Montenegro etc.) vence a Turquía.
 - Segunda Guerra: Bulgaria e Serbia enfróntanse polo reparto. Bulgaria perde.
 - **Resultado**: Serbia faise máis forte e ambiciosa, co apoio de Rusia. Austria-Hungría séntese ameazada. O Imperio Otomán pérdese case totalmente en Europa.
Mapa: [Mapa dos Balcáns antes e despois das guerras de 1912-13]
-

BLOQUE 2.

A PRIMEIRA

GUERRA MUNDIAL

A FAÍSCA QUE PRENDEU O LUME

O ATENTADO DE SARAXEVO (28 DE XUÑO DE 1914).

- O herdeiro do trono austrohúngaro, **Francisco Fernando**, é asasinado en Saraxevo (Bosnia) por **Gavrilo Princip**, un nacionalista serbio da organización "Man Negra".
- **Por que?** Vinculado á rivalidade entre Austria-Hungría 1908, para desgusto dos nacionalistas serbios.
- Austria-Hungría, co apoio incondicional de Alemaña (o "cheque en branco"), dá un ultimato inasumible a Serbia.

Imaxe: [Fotografía de Francisco Fernando e a súa esposa instantes antes do atentado, ou do propio Gavrilo Princip]

DE CONFLICTO LOCAL E GUERRA EUROPEA

AS ALIANZAS EN ACCIÓN: O EFECTO DOMINÓ (XULLO-AGOSTO 1914)

- O sistema de alianzas convértese nunha reacción en cadea inevitable:
 1. **28 de xullo:** Austria declaralle a guerra a Serbia.
 2. **30 de xullo:** Rusia (paneslavista) mobilízase para axudar a Serbia.
 3. **1 de agosto:** Alemaña (pangermanista) declara a guerra a Rusia.
 4. **3 de agosto:** Alemaña declara a guerra a Francia.
 5. **4 de agosto:** Alemaña invade Bélxica (país neutral) para executar o Plan Schlieffen
 6. **4 de agosto:** Gran Bretaña, que garantía a neutralidade belga, declara a guerra a Alemaña.

Esquema de cadea: [Flechas que conecten os países nunha secuencia lóxica]

OS DOUS BANDOS.

PAISES ALIADOS & PAISES CENTRAIS.

- **PAÍSES CENTRAIS (ou Tripla Alianza):**

- Alemaña
- Austria-Hungría
- *Italia abandona a alianza e únese aos aliados en 1915*
- Despois únense: Imperio Otomán (Turquía) e Bulgaria.

- **PAÍSES ALIADOS (ou Tripla Entente):**

- Francia
- Gran Bretaña
- Rusia
- *Italia (desde 1915)*
- Despois únense: Romanía, Grecia, Xapón (1914) e EUA (1917).

Mapa de Europa: [Dúas cores para os dous bandos, cunha terceira para os países neutrais]

UNHA GUERRA MUNDIAL.

POR QUE "MUNDIAL"? A DIMENSIÓN GLOBAL DO CONFLITO

- As potencias loitan tamén fóra de Europa:
 - Usan os recursos (materiais e humanos) das súas **colonias** (soldados da India, do Senegal, etc)
 - Enfrontamentos noutros escenarios: Oriente Medio (Imperio Otomán), África (Togolandia, Camerún), Pacífico (Xapón toma as colonias de Alemaña).
 - Entrada de potencias non europeas: **Xapón (1914)** e **EUA (1917)**.
 - Concepto clave: É a primeira guerra que merece o cualitativo de "mundial" porque afecta a todos os continentes e implica a potencias extraeuropeas.
Mapa do mundo: [Marcar con puntos as zonas de conflito fóra de Europa]
-

ETAPAS DA GUERRA (I): GUERRA DE MOVIMENTOS (1914)

O PLAN SCHLIEFFEN E O PRIMEIRO CHOQUE.

- **Fronte Occidental:**

- Alemaña aplica o **Plan Schlieffen**: invadir Francia por Bélxica para unha vitoria rápida e evitar unha guerra en dous fronteas.
- Son detidos polo exército francés na **Batalla do Marne** (setembro 1914). O plan fracasa. Comeza a carreira ó mar.

- **Fronte Oriental:**

- Rusia ataca, antes do previsto, pero é esmagada polos alemáns en **Tannenberg e Lagos Masurianos (agosto-setembro 1914)**

Mapa: [Flechas que mostren o avance alemán por Bélxica e o seu freo no río Marne, preto de París]

ETAPAS DA GUERRA (II): GUERRA DE POSICIÓNS (1915-1917)

O INFERNO DAS TRINCHEIRAS: A GUERRA INDUSTRIAL

- Os exércitos estabilízanse e escavan trincheiras desde Suíza ata o mar do Norte.
 - **Guerra de desgaste e guerra industrial:** A potencia de fogo defensiva (metralladora, arame de espiño, artillería pesada) supera a capacidade de movemento ofensiva. A guerra convértese nun problema industrial e loxístico, non só militar. A revolución industrial chega ó campo de batalla.
 - Batallas símbolo do horror:
 - **Verdún (1916):** case un millón de baixas entre franceses e alemáns. O obxectivo era "desangrar" o exército francés.
 - **O Somme (1916):** máis 60.000 baixas no primeiro día e máis dun millóns ó final.
Imaxe: [Fotografía impactante dunha paisaxe de trincheiras, chea de cráteres e lama]
-

ETAPAS DA GUERRA (III): GUERRA NO MAR E NOVAS ARMAS

O BLOQUEO E A GUERRA SUBMARINA.

- Enfrontamentos navais polo control do mar (Bloqueo británico ao Báltico e Mar do Norte).
- **Batalla de Jutlandia (1916):** Supremacía marítima británica, aínda que con perdas. A frota alemá non volverá saír.
- Alemaña usa unha nova arma: o **submarino (U-Boot)**, para romper o bloqueio.
- **1917:** Alemaña declara a **guerra submarina irrestricta**, atacando barcos mercantes, incluso de países neutrais (como os de EUA que abastecían aos aliados). Este será o detonante da entrada de EUA na guerra.

Imaxe: [Fotografía dun submarino alemán ou dun barco mercante sendo torpedeado]

ETAPAS DA GUERRA (IV): GUERRA DE MOVEMENTOS E FINAL (1918)

O PUNTO DE INFLEXIÓN E A VITORIA ALIADA.

- Dous acontecementos clave en 1917 cambian o signo da guerra:
 - **Entrada de EUA** (abril de 1917). Debido á guerra submarina e ós intereses económicos (os aliados debíanlle moito diñeiro).
 - **Revolución Rusa** (outubro/novembro de 1917) e saída de Rusia da guerra (Paz de Brest-Litovsk, marzo 1918).
 - Alemaña traslada as súas tropas do leste ao oeste e lanza unha gran ofensiva na primavera de 1918 (a "ofensiva Ludendorff")
 - A chegada masiva de tropas norteamericanas frescas (2 millóns) decanta a balanza a favor dos aliados.
 - **11 de novembro de 1918:** Alemaña asina o **armisticio**, no vagón de tren de Compiègne. Fin da guerra.
Imaxe: [Fotografía da celebración do armisticio ou de soldados estadounidenses chegando a Europa]
-

UNHA GUERRA TOTAL (I): A SOCIEDADE MOBILIDAZADA.

A GUERRA NON SE LOITA SÓ NOS CAMPOS DE BATALLA.

- **Participación de toda a sociedade:**

- **Economía:** industrias reconvertidas para producir armamento. Planificación estatal da economía.
- **Propaganda:** para manter a moral da poboación, recrutar soldados e fomentar o odio ao inimigo (os "boches").
- **Racionamento:** control do consumo de alimentos e combustibles.

Imaxe: [Cartel de propaganda da época recrutando mulleres para a industria, ou fotografía de mulleres traballando nunha fábrica de municións]

UNHA GUERRA TOTAL (II): AS MULLETES, A "FENDA DE XÉNERO".

A GUERRA COMO AXENTE DE CAMBIO SOCIAL: AS MULLERES.

- **Durante a guerra:** As mulletes substitúen os homes nas fábricas (armamentos, química), no campo, nos transportes (condutoras de tranvías, ambulancias), en bancos e oficinas.
 - **Consecuencias:**
 - **Emancipación laboral e social:** Independencia económica, novos roles, cambio na autoestima.
 - **Aceleración do sufraxio:** Moitos países (Reino Unido, Alemaña, EUA) conceden o voto ás mulletes tras a guerra como recoñecemento ó seu esforzo.
 - **Porén, tralo conflito:** Forte reacción patriarcal. Presión social e política para que as mulletes "volvan ó fogar" e deixen os postos de traballo ós homes que regresan do fronte. Non todas o fixeron.
-

BLOQUE 3.

A REVOLUCIÓN

RUSA

A REVOLUCIÓN RUSA (1917)

O IMPERIO TSARISTA NO INICIO DO SÉCULO XX.

- Rusia: un inmenso imperio gobernado polo **tsar Nicolás II** cun poder absoluto (autocracia).
- País **atrasado** económica e socialmente:
 - Maioría campesiña pobre e analfabeta.
 - Industrialización tardía, impulsada polo Estado e o capital estranxeiro, e concentrada en poucas cidades.
 - Nobreza privilexiada e terratenente.
 - Múltiples nacionalidades (polacos, ucráinos, xudeus, etc) sometidas á "**rusificación**" forzosa e "**pogroms**" (matanzas, especialmente contra xudeus).
- Descontento xeneralizado: campesiños (fame de terra), obreiros (explotación, xurdimento de sindicatos socialistas) e pobos oprimidos.

Imaxe: [Fotografía do tsar Nicolás II ou dunha aldea campesiña rusa da época]

OPOSICIÓN Ó TSAR E A REVOLUCIÓN DE 1905.

A CRECENTE OPOSICIÓN POLÍTICA

- Xorden partidos políticos de oposición a pesar da represión.
 - **1898:** Partido Obreiro Socialdemócrata Ruso. En 1903, dividirase en:
 - **Menxeviques:** moderados, cren que Rusia necesita primeiro unha revolución burguesa.
 - **Bolxeviques:** radicais, liderados por **Lenin**. Querían unha revolución inmediata dirixida polos obreiros.
 - **Revolución de 1905:**
 - Tras a derrota na guerra ruso-xaponesa, unha manifestación obreira pacífica diante do Palacio de Inverno é masacrada no "**Domingo Sangrento**".
 - O tsar cede e crea un parlamento (a **Duma**), pero con pouco poder e disolta cando lle convén.
Imaxe: [Cadro ou fotografía do "Domingo Sangrento" diante do Palacio de Inverno]
-

A CAÍDA DO TSAR: REVOLUCIÓN DE FEBREIRO DE 1917

O TSAR ABANDONA O TRONO (FEBREIRO/MARZO DE 1917)

- A Primeira Guerra Mundial agrava todos os problemas: derrotas humillantes, 2 millóns de mortos, fame nas cidades, descontento militar.
 - **Febreiro de 1917 (calendario ruso):** Folgas e manifestacións en Petrogrado (antiga San Petersburgo) polo pan e contra a guerra. O exército confraterniza cos rebeldes.
 - O tsar **Nicolás II abdica**. Fin da dinastía Romanov.
 - Xorde unha situación única de **dobre poder ou poder dual** (concepto de Trotsky):
 - **Goberno Provisional** (liberal, moderado, burgués), quere continuar a guerra
 - **Soviets** (assembleas de obreiros, campesiños e soldados), queren "paz, pan e terra".
- Imaxe: [Fotografía de manifestantes nas rúas de Petrogrado en febreiro de 1917]
-

A REVOLUCIÓN BOLXEVIQUE: OUTUBRO DE 1917

"PAZ, PAN E TERRA": A TOMA DO PODER.

- Lenin e os bolxeviques regresan do exilio en Abril (axudados por Alemaña, que espera que saquen a Rusia da guerra).
 - Coa consigna "**Paz, Pan e Terra**" gañan maioría nos soviets de Petrogrado e Moscova.
 - **Outubro de 1917 (calendario ruso; 6-7 de novembro no noso calendario):**
 - Os bolxeviques, dirixidos por **Trotsky** e as **Gardas Vermellas** (milicias obreiras), toman os puntos estratéxicos da capital e fanse co poder.
 - Asaltan o **Palacio de Inverno** (sede do Goberno Provisional) e derruban o Goberno Provisional.
 - O **II Congreso dos Socviets** aproba o novo goberno bolxevique.
 - Imaxe: [Cadro ou fotografía do asalto ao Palacio de Inverno. Retrato de Lenin.]
-

O PRIMEIRO ESTADO COMUNISTA: AS PRIMEIRAS MEDIDAS.

CONSTRUÍNDO UN NOVO RÉXIME

- **Primeiras medidas do goberno bolxevique (Consello de Comisarios do Pobo):**
 - **Paz:** *Decreto da Paz*. Saída inmediata da guerra (Paz de Brest-Litovsk, marzo 1918), aínda que con perda de territorios (Ucráina, Países Bálticos, Finlandia)
 - **Terra:** *Decreto sobre a terra*. Abolución da propiedade privada da terra e reparto entre os campesiños.
 - **Control obreiro:** Nacionalización de bancos, grandes industrias e comercio exterior..
 - Inicio dunha cruenta **guerra civil** (1918-1921):
 - **Exército Vermello** (bolxevique, dirixido por Trotsky) vs. **Exército Branco** (tsaristas, terratenentes, apoiados por potencias estranxeiras como Francia, GB,EUA, Xapón).
 - **Vitoria do Exército Vermello en 1921.**
Imaxe: [Cartel de propaganda do Exército Vermello ou fotografía de Trotsky arengando ás tropas]
-

A URSS NOS ANOS 20: DA GUERRA CIVIL Á CONSOLIDACIÓN.

DO COMUNISMO DE GUERRA Á NEP.

- **1922:** Nace a **Unión de Repúblicas Socialistas Soviéticas (URSS)**.
 - **Comunismo de guerra (1919-1921):** Medidas extremas para gañar a guerra civil: requisa de colleitas ós campesiños, nacionalización total, racionamento. Causa fame e descontento (rebelión de campesiños e mariños do Kronstadt).
 - **Nova Política Económica (NEP - 1921):**
 - Marcha atrás táctica para salvar a revolución.
 - Permítese a pequena propiedade privada, o comercio e a produción artesanal.
 - O Estado mantén o control do "cumio" da economía (banca, gran industria, transporte)
 - **Obxectivo:** recuperar a economía destruída.
 - Beneficia especialmente aos campesiños acomodados (**kulaks**).
- Imaxe: [Mapa da URSS despois de 1922. Fotografía de campesiños nun mercado durante a NEP]
-

A LOITA POLO PODER: STALIN & TROTSKY

A SUCESIÓN DE LENIN: DOUS PROXECTOS PARA A REVOLUCIÓN.

- **Morte de Lenin en 1924.** Abre unha loita polo liderado e pola definición do futuro da URSS.
 - **Dúas concepcións antagónicas:**
 - **León Trotsky:** Defendía a "**revolución permanente**". Para el, o socialismo só podería triunfar definitivamente na URSS se se estendía a outros países avanzados de Europa. Propoñía abandonar a NEP e impulsar unha industrialización acelerada.
 - **Iósif Stalin:** Defendía o "**socialismo nun só país**". A URSS podía e debía construír o socialismo por si mesma, sen esperar a revolución mundial. Inicialmente, partidario de continuar coa NEP para gañar apoios.
 - **Stalin vence,** utilizando o seu control do aparello do partido (a Secretaria Xeral). Trotsky é expulsado (1927), desterrando e finalmente asasinado en México (1940) por un axente de Stalin.
Imaxe: [Fotografía de Stalin e Trotsky. Fotomontaxe da loita polo poder.]
-

BLOQUE 4.

AS

CONSECUENCIAS

DA GUERRA

O TRATADO DE VERSALLES (1919)

UNHA PAZ HUMILLANTE E PUNITIVA.

- As potencias vencedoras (Francia, GB, EUA) reúnen en París para ditar as condicións. As decisións tómanas o "**Consello dos Catro**" (Clemenceau, Lloyd George, Wilson, Orlando).
 - **Principais puntos do Tratado de Versalles (contra Alemaña):**
 1. **Culpabilidade de guerra (artigo 231):** Alemaña acepta toda a responsabilidade moral e material.
 2. **Reparacións:** Debe pagar inmensas cantidades (132.000 millóns de marcos ouro) ás potencias vencedoras.
 3. **Perdas territoriais:** Devolve Alsacia e Lorena a Francia. Entrega territorios á Bélxica, Dinamarca e Polonia (o "corredor polaco" separa Prusia Oriental de Alemaña). Perde todas as colonias.
 4. **Desarme militar:** Exército limitado a 100.000 homes, sen servizo militar, sen aviación, tanques nin submarinos nin estado maior
 5. **Creación da Sociedade de Nacións.**
- Mapa de Europa:** [Marcar as perdas territoriais de Alemaña]
-

CONSECUENCIAS DO TRATADO: NACEMENTO DE NOVOS CONFLITOS

UNHA PAZ QUE SEMENTA A GUERRA.

- O Tratado non resolve os problemas, senón que crea novos:
 - **Acentúa as rivalidades** e os nacionalismos.
 - **Xera un profundo resentimento e humillación en Alemaña.** A dereita nacionalista alemá falará da "lendada puñalada polas costas" (os políticos que asinaron a rendición traizoaron ó exército invicto en campo de batalla). É o **caldo de cultivo para futuros movementos autoritarios.**
 - **Italia séntese "traizoada":** non recibe os territorios prometidos no Tratado de Londres (Dalmacia, Fiume). Fálase dunha "**vitoria mutilada**", o que alimenta o nacionalismo fascista.
 - O mapa de Europa **reorganízase**: pero creando novos estados con minorías nacionais (Checoslovaquía con alemáns nos Sudetes, Iugoslavia con diversas nacionalidades), futuras fontes de conflito.
 - **Desaparecen os imperios Alemán, Austrohúngaro e Ruso.** Xorden novos estados: POlonia, Checoslovaquía, Iugoslavia, Hungría, Austria, Finlandia, Estonia, Letonia, Lituania.
Mapa de Europa: [Mapa comparativo de 1914 e 1920 para amosar os cambios]
-

A PRIMEIRA POSGUERRA E A SOCIEDADE DE NACIÓNS

UNHA PAZ FRÁXIL: A SOCIEDADE DE NACIÓNS.

- **Sociedade de Nacións:** creada para manter a paz mundial mediante a arbitraxe e a seguridade colectiva.
 - **Debilidades estruturais:**
 - EUA, o principal impulsor (Wilson) non participa porque o Senado rexeita o Tratado de Versalles.
 - Os vencidos (Alemaña) e a URSS non son invitados inicialmente.
 - Sen forzas militares propias para imporse.
 - As decisións importantes requiren unanimidade.
 - **Problemas de posguerra nos países vencedores:**
 - **Francia e GB:** endebedadas con EUA, deben afrontar unha difícil recuperación económica e reconstrución. Xorden movementos nacionalistas nas colonias..
 - **Italia:** Descontenta, en crise económica e social polos resultados da guerra. Ascenso do fascismo.
 - **Alemaña:** Humillada e en crise.
 - Imaxe: [Logotipo da Sociedade de Nacións. Fotografía de membros do IRA.]
-

O LIDERADO DE ESTADOS UNIDOS.

O NOVO CENTRO DO PODER MUNDIAL.

- EUA convértese na **primeira potencia mundial** ó finalizar a guerra:
 - Non sufriu a guerra no seu territorio.
 - Foi o principal provedor de alimentos, materias primas e armas ós aliados.
 - Converteuse no maior **acredor** (prestamista) do mundo. Os países europeos están endebedados con eles.
 - O centro financeiro mundial trasládase de **Londres a Nova York**. A Bolsa de Nova York (Wall Street) é agora a máis importante
 - Prosperidade económica na segunda metade da década: os "**Loucos Anos 20**" (consumo de masas, automóbil, radio, cine).
Imaxe: [Fotografía da Bolsa de Nova York (Wall Street) nos anos 20. Imaxe dunha cadea de montaxe de automóbiles Ford.]
-

A CUESTIÓN DE IRLANDA.

IRLANDA: A LOITA POLA INDEPENDENCIA.

- Irlanda, baixo dominio británico desde o século XVII. Maioría católica.
 - Medran os movementos nacionalistas (Partido Sinn Fein, "nós sós") e o Exército Republicano Irlandés (**IRA**).
 - **1916**: Levantamento de Pascua en Dublín, Reprimido polos británicos, execución dos líderes, o que aumenta o apoio popular á independencia.
 - **1919-1921**: Guerra de guerrillas do IRA contra as forzas británicas (Black and Tans).
 - **1921**: Acordo que divide a illa:
 - **Estado Libre de Irlanda** (sur, maioría católica, autogoberno pero dentro da Commonwealth)
 - **Ulster** (norte, maioría protestante, segue baixo dominio británico). A divisón perpetúa o conflito.
-

BLOQUE 5.

O AUXE DOS

AUTORITARISMOS

O FASCISMO EN ITALIA (I): CONTEXTO DA CRISE

ITALIA: A "VITORIA MUTILADA" E A CRISE SOCIAL

- Italia, no bando vencedor, pero non recibe os territorios prometidos no Tratado de Londres (Dalmacia, Fiume). Sensación de humillación nacional: **vitoria mutilada**.
 - Forte **crise económica** posbélica: inflación, paro, endebedamento.
 - **Axitación social**. Folgas obreiras, ocupación de fábricas no norte industrial ("**Bienio Vermello**", 1919-1920). Ocupación de terras no sur por campesiños pobres. O que xera o medo das clases altas e medias (terratenentes e burguesía industrial) a unha **revolución comunista** como en Rusia.
 - Xurdimento de grupos paramilitares de dereita para combater folgas e socialistas.
Imaxe: [Fotografía de folgas ou manifestacións obreiras na Italia de posguerra]
-

O FASCISMO EN ITALIA (II): MUSSOLINI E OS "FASCI"

BENITO MUSSOLINI E A VIOLENCIA FASCISTA.

- **Benito Mussolini:** Antigo socialista e director do xornal *Avanti!* expulsado do partido por apoiar a entrada de Italia na guerra. Funda o xornal *Il Popolo d'Italia* de tendencia nacionalista e intervencionista.
 - **1919:** Crea os **Fasci di Combattimento** en Milan. Grupos armados de veteranos de guerra, desempregados e nacionalistas, coñecidos como "**Camisas Negras**".
 - **"Bienio Negro" (1920-21):** Os fascistas, actúan como forza de choque contra socialistas, comunistas e sindicalistas. Atacan folgas, sedes de partidos de esquerda e xornais; impondo a súa lei violenta. Son tolerados e ás veces apoiados por policía e exército.
Imaxe: [Retrato de Mussolini. Fotografía dos "Camisas Negras" en formación.]
-

O FASCISMO EN ITALIA (III): A CHEGADA Ó PODER

A MARCHA SOBRE ROMA (OUTUBRO 1922)

- O movemento fascista crece en afiliados e votos (eleccións de 1921, 35 deputados)
 - Mussolini esixe formar parte do goberno. Ante a negativa, prepara a toma do poder pola forza.
 - **Outubro de 1922:** Decenas de miles de "**Camisas Negras**" marchan sobre Roma dende varias cidades.
 - O rei **Vítor Manuel III**, temendo unha guerra civil e sabendo que parte do exército simpatiza cos fascistas, négase a declarar o estado de sitio. Pola contra, encarga a **Mussolini formar goberno.**
 - **Mussolini convértese en Primeiro Ministro** á fronte dun goberno de coalición. Os fascistas desfilan en Roma sen resistencia
- Imaxe:** [Fotografía da Marcha sobre Roma. Caricatura da época mostrando a Mussolini e o rei.]
-

O FASCISMO EN ITALIA (IV): A DITADURA.

DO GOBERNO Á DITADURA: O RÉXIME FEIXISTA.

- **1924:** As eleccións, con lei electoral que favorece á maioría, dan ó fascismo o 65% dos votos (nun clima de violencia e intimidación). O asasinato do deputado socialista Giacomo Matteotti, que denunciara as fraudes, desencadea unha crise.
 - 1925-1926: Mussolini establece unha **ditadura**:
 - **Partido único** (Partido Nacional Fascista). Proscritos os demais.
 - **Líder supremo:** Il Duce. Concentra todos os poderes
 - **Eliminación da oposición:** supresión de partidos, sindicatos, prensa independente. Creación dun tribunal especial e unha policía política (OVRA)
 - **Control policial:** creación dunha policía política.
 - **Control da economía: Corporativismo:** organización da economía en corporacións controladas polo Estado, que substitúen á representación política tradicional. Prohibición de Folga.
 - **1929 (Pactos de Letrán):** Acordo coa Igrexa Católica. A Igrexa reconece o Estado Italiano e este concede ó Papa a soberanía sobre a **cidade do Vaticano**. Mussolini gaña leximitidade e apoios.
-

O NAZISMO EN ALEMAÑA (I): A REPÚBLICA DE WEIMAR.

ALEMAÑA: UNHA REPÚBLICA NACIDA DA DERROTA

- Tras a abdicación do káiser Guillerme II (nov, 1918), proclámase a **República de Weimar** (1919).
 - Goberno de coalición moderado (socialdemócratas, centristas, demócratas) que asina o **humillante Tratado de Versalles**. Isto convérteo en diana de ataques:
 - **Nacionalistas e militares:** acúsano de "traizoar" a Alemaña e difunden a lenda da "puñalada polas costas" (Dolchtolegende): o exército non foi derrotado no campo de batalla, senón traizoados polos políticos que asinaron a rendición.
 - **Comunistas (Liga Espartaquista):** tentan unha revolución en Berlin (Xaneiro, 1919), que é esmagada polos Freikorps (corpos francos de voluntarios de extrema dereita). Os seus líderes, Rosa Luxemburgo e Karl Liebknecht, son asasinados.
 - Crecente **militarización da sociedade** e proliferación de grupos paramilitares de ultradereita (Freikorps).
Imaxe: [Fotografía da Asemblea de Weimar. Cartel de propaganda da República.]
-

O NAZISMO EN ALEMAÑA (II): HITLER E O PARTIDO NAZI

O NACEMENTO DO NAZISMO EN MUNIC.

- **1919: Adolf Hitler** (ex-soldado austríaco condecorado na guerra) únese ao pequeno Partido Obreiro Alemán (DAP) en Múnic.
 - **1920:** O partido transfórmase no **Partido Nacionalsocialista Obreiro Alemán (NSDAP)**, ou **Partido Nazi**.
 - **Programa do Partido Nazi (25 puntos):**
 - **Nacionalismo extremo:** Abolición do Tratado de Versalles, reunión de todos os alemáns (panxermanismo), espazo vital (Lebensraum).
 - **Anticomunismo e antidemocratismo:** rexeitamento da República de Weimar.
 - **Profundo antisemitismo:** os xudeus son considerados unha "antiraza" e reponsables de todos os males de Alemaña (a "teoría da conspiración xudeu-bolxevique").
 - **Líder absoluto (Führerprinzip).** Necesidade dunha autoridade unida e indiscutible.
 - Creación das **SA** (Seccións de Asalto) ou "**Camisas Pardas**", unha milicia do partido para a violencia na rúa.
Imaxe: [Fotografía de Hitler nun mitin. Emblema do Partido Nazi (a esvástica).]
-

O NAZISMO EN ALEMAÑA (III): A CRISE DE 1923

A HIPERINFLACIÓN E O "PUTSCH DA CERVEXARÍA".

- **1923:** Alemaña atrasa os pafos das reparacións de guerra
 - **Francia e Bélxica ocupan o Ruhr** (a zona industrial máis importante de Alemaña). O goberno alemán responde coa "resistencia pasiva" (folgas, non cooperación).
 - Consecuencia: a economía desplomase. **Hiperinflación descontrolada**. O diñeiro perde todo o valor. Aforros da clase media (xubilacións, seguros) desaparecen. A miseria esténdese.
 - Neste caos social e económico, Hitler decide imitar a Mussolini e dar un golpe de estado.
 - **O 8-9 de novembro de 1923 o "Putsch da Cervexaría"** en Munic. Hitler e o Xeneral Ludendorff tentan tomar o poder. Fracasen ante a policía.
 - Hitler é detido e pasa uns meses (9) na prisión de Landsberg, onde escribe *Mein Kampf (A miña loita)*, onde expón a súa ideoloxía racista, antisemita e expansionista.
Imaxe: [Fotografía impactante de nenos xogando con bloques de billetes sen valor. Fotografía de Hitler durante o seu xuízo.]
-

O NAZISMO EN ALEMAÑA (IV): O CAMIÑO ELECTORAL.

DA PRISIÓN Á ESTRATEXÍA ELECTORAL.

- Ao saír do prisión, Hitler decide seguir a **vía electoral**, para destruír a democracia desde dentro.
 - Reorganiza o partido a nivel nacional. Crea as **SS** (escolta persoal, máis tarde corpo de elite).
 - A mellora económica grazas ós **préstamos estadounidenses (Plan Dawes, 1924)** e a estabilidade política fan que o nazismo non creza electoralmente nos anos 1924-1928. É un partido marxinal (2.6% en 1928)
 - Pero a **crise de 1929** cambia radicalmente o panorama. A Gran Depresión golpea duramente a Alemaña, moi dependente dos préstamos americanos. O paro masivo (6 millóns en 1932) e a miseria regresan.
 - O nazismo recolle o descontento: promete "**pan e traballo**", orde, e sinala chivos expiatorios (xudeus, comunistas, o Tratado de Versalles. As clases medias e a burguesía vense atraídas pola súa mensaxe.
Gráfico: [Incluír a táboa de evolución electoral do NSDAP para amosar o espectacular crecemento do NSDAP entre 1928 e 1932]
-

FASCISMO E NAZISMO: DÚAS CARAS DO TOTALITARISMO.

TRAZOS COMÚNS E DIFERENZAS CRUCIAIS.

Idea clave: Aínda que comparten trazos (antiliberalismo, anticomunismo, culto ao líder, violencia), **o nazismo engade un compoñente racial que é o seu núcleo central, ausente no fascismo italiano.** O primeiro é un réxime autoritario; o segundo é un réxime **totalitario e xenocida** en potencia

Característica	Fascismo Italiano	Nazismo Alemán
Obxectivo final	O Estado Corporativo, a grandeza imperial e a creación dun "home novo" fascista, disciplinado e obediente ao Estado.	A pureza da " Raza Aria ", a conquista de espazo vital (Lebensraum) no leste e a creación dun <i>Übermensch</i> racialmente superior.
Inimigo Principal	O comunismo, a democracia liberal e o socialismo.	O comunismo e, fundamentalmente, os xudeus (considerados unha "anti-raza" que corrompe a pureza aria). O odio aos xudeus é o eixo vertebrador da súa ideoloxía.
Base "Científica"	Nacionalismo extremo, sindicalismo nacionalista, mito da Roma imperial.	Racismo biolóxico e darwinismo social (pseudociencia da superioridade racial). Antisemitismo radical.
Relación co Estado	O Estado é absoluto e todo o abarca ("Todo no Estado, nada fóra do Estado, nada contra o Estado"). O partido está ao servizo do Estado.	O Estado é un medio para acadar os fins raciais. O partido e as SS están por riba do Estado. A lema é " Un pobo, un imperio, un líder ".

A PROPAGANDA E O CONTROL SOCIAL NOS RÉXIME TOTALITARIOS.

EDUCAR, CONTROLAR E ADOUTRINAR.

- Control férreo do Estado sobre a **educación**:
 - Programas oficiais ó servizo da ideoloxía.
 - Texto único.
 - Organizacións xuvenís (uniformadas, premilitares, adoutrinamento): Balilla en Italia, Mocidades Hitlerianas en Alemaña.
- **Uso masivo da propaganda** (radio, prensa, cine, grandes concentracións de masas con Congresos de Nuremberg)
- **Arquitectura monumental** para impoñer e mostrar poder e perpetuar o réxime.
- **Símbolos e rituais**: saúdo romano, esvástica, fasces, himnos, desfiles, xuramentos de fidelidade.
- **Terror e represión**: policía política (Gestapo en Alemaña, OVRA en Italia), campos de concentración para opositores.

Imaxe: [Fotografía da queima de libros na Alemaña nazi. Cartel de propaganda fascista. Fotografía da xurventude hitleriana. Fotografía dun congreso do partido nazi en Núremberg.]

BLOQUE 6.

A GRAN CRISE

DE 1929

OS "LOUCOS ANOS VINTE" EN EUA.

A PROSPERIDADE AMERICANA: O SOÑO AMERICANO.

- EUA, primeira potencia mundial. A súa industria produce o 44% da produción mundial.
 - **"American way of life"**: consumo masivo de bens duradeiros (automóbiles Ford, electrodomésticos como a neveira ou a aspiradora, a radio). Venda a prazos e crédito ó consumo.
 - **Cultura de masas**: cine de Hollywood (Charlot, Greta Garbo), jazz, charlestón, os espectáculos deportivos (beisbol, boxeo).
 - Sensación de felicidade e benestar infinitos: "os anos tolos".
 - Pero esta prosperidade ten pés de barro.
 - Imaxe: [Fotografía dunha fábrica de automóbiles (cadea de montaxe). Fotografía dunha festa cos bailaríns de charlestón. Cartel dunha película de Charlie Chaplin.]
-

AS CAUSAS ESTRUCTURAIS DA CRISE: A CONTRADICIÓN INTERNA

OS ALICERCES DA PROSPERIDADE: UNHA BURBULLA

- **Superproducción:** As fábricas producen máis do que a poboación pode consumir. Os stocks acumúlanse.
 - **Subsconsumo:** Os salarios dos traballadores e agricultores non medran ó mesmo ritmo que a produtividade. Hai unha **desigual distribución da renda:** os beneficios empresariais medran moito, pero o poder adquisitivo das maiorías queda atrás.
 - **Especulación financeira:** Ante a falta de demanda real, o diñeiro excedente busca ganancias rápidas na Bolsa. O valor das accións é artificialmente alto, non corresponde co valor real das empresas nin cos seus beneficios reais. Créase unha **burbulla especulativa**.
 - **Problemas de demanda externa:** Os países europeos, recuperados da guerra, compran menos produtos americanos e, ademais, poñen aranceis proteccionistas para defender a súa propia agricultura e industria.
 - Esquema: [Círculo vicioso da superproducción: Producción > Consumo > Stocks sen vender > Peche de fábricas > Desemprego]
-

O CRAC DO 29

O XOVES NEGRO (24 DE OUTUBRO DE 1929)

- A desconfianza comeza a estenderse a mediados de outubro. A xente quere vender as súas accións para ter diñeiro líquido.
 - **24 de outubro de 1929 ("Xoves Negro"):** Pánico na Bolsa de Nova York (Wall Street). Míllóns de accións poñense á venda e **non atopan comprador**.
 - Os prezos desplómanse. A ruína é total para miles de pequenos investidores que compraran accións a crédito, pero tamén para grandes bancos e empresas que especularan.
 - O pánico continúa os días seguintes (29 de outubro, "Martes Negro", aínda peor).
Imaxe: [Fotografía da multitude aglomerada fronte á Bolsa de Nova York o Xoves Negro. Titulares de xornais da época.]
-

A GRAN DEPRESIÓN

A CRISE ESTÉNDESE COMO IN REGUEIRO DE PÓLVORA.

- **Consecuencias inmediatas en EUA:**

- **Quebra de bancos** (non poden recuperar os préstamos nin devolver os depósitos dos aforradores).
- **Peche de fábricas e comercios.** (non hai demanda, non se vende)
- **Desemprego masivo** (25% da poboación activa en 1933).
- **Fame e miseria.** Aparición das "Hoovervilles" (asentamentos de barracas e chabolas) chamadas así ironicamente polo presidente Hoover

- **Expansión mundial (a Gran Depresión):**

- EUA retira os seus capitais de Europa (préstamo a curto prazo) e reduce as importacións
- Os bancos europeos quebran (como o Credit-Anstalt en Austria, 1931).
- O comercio internacional redúcese á metade (cada país pon aranceis).
- A crise afecta a todo o mundo capitalista (América Latina, Europa, etc.). Alemaña, moi dependente do capital americano, é unha das máis castigadas.

Imaxe: [Fotografía dunha longa cola diante dunha oficina de paro. Fotografía dunha "Hooverville". Mapa do mundo sinalando os países afectados pola crise.]

CONCLUSIÓNS FINAIS: 1914-1930. A ENCRUCILLADA DO SÉCULO XX

1914-1930: O FIN DUNHA ÉPOCA E O INICIO DE DÚAS GUERRAS MUNDIAIS.

- Período que comeza coa fe no progreso do século XIX e termina coa desesperanza da Gran Depresión.
 - A **Primeira Guerra Mundial** destrúe a hexemonía Europea, reconfigura o mapa e semanta os conflitos futuros.
 - A **Revolución Rusa** ofrece unha alternativa ao sistema capitalista liberal e divide o mundo en dous bloques ideolóxicos por primeira vez..
 - O **Tratado de Versalles**, en lugar de traer paz estable, impóns condicións tan duras que xeran un profundo resentimento en Alemaña, que será explotado polo nazismo.
 - O **auxe dos fascismos en Italia e nazismo Alemaña** mostra o fracaso das democracias liberais para dar resposta ás crises económicas e sociais e o atractivo de solucións autoritarias baseadas na violencia, o nacionalismo e o racismo.
 - A **crise de 1929** pon de manifesto as contradicións interna do capitalismo (superproducción/subconsumo) e a súa natureza global e interdependente. A súa xestión fracasada abre as portas ó extremismo.
 - **Consecuencia final:** O mundo camiña, de forma case inexorable, cara a unha Segunda Guerra Mundial aínda máis devastadora, que será a culminación de todos estes procesos.
-